

ЗМІСТ

Вступ

Чому важливо говорити про фемінізм 7

Розділ 1

Розмаїття фемінізму як суспільного руху 15
та ідейних течій

Розділ 2

Перша хвиля фемінізму та її роль у наданні жінкам 35
виборчих і освітніх прав

Розділ 3

Праця Сімони де Бовуар «Друга стаття» та її значення 57
для фемінізму

Розділ 4

Друга хвиля і ліберальний фемінізм: основні завдання ... 75
та здобутки в забезпеченні гендерної рівності

Розділ 5

Феміністична методологія та критика андроцентричної .. 93
парадигми в соціальних науках

Розділ 6

Фемінізм, марксизм і трудова експлуатація жінок 113

Розділ 7

Соціалістичний фемінізм, анархізм та емансипація жінок . 137

Розділ 8

Фемінізм, націоналізм і релігія: чи можлива взаємодія? ... 155

<i>Розділ 9</i>	
Проблематика сексуальності, тілесності та насилля	179
в радикальному фемінізмі	
<i>Розділ 10</i>	
Постколоніальний фемінізм, критика імперіалізму	203
та війни	
<i>Розділ 11</i>	
Феміністична думка після постмодерного повороту:	223
квір-фемінізм, трансфемінізм, третя хвиля фемінізму	
<i>Розділ 12</i>	
Фемінізм у країнах «другого світу» та «західний» погляд	245
на становище жінок у пострадянських країнах	
<i>Розділ 13</i>	
Український фемінізм 1990-х років: історичні витоки	267
та практики привернення уваги до тематики	
<i>Розділ 14</i>	
Український фемінізм XXI століття: тематичне розмаїття	295
і критичний потенціал	
Корисні ресурси: Перелік посилань	321

Чому важливо говорити про фемінізм

За останні півтора століття статус жінок помітно змінився. Те, що ми зараз сприймаємо як належне, — можливість навчатися в університеті, право на майно, виборче право, працевлаштування на ринку праці, репродуктивне планування тощо, — жінки виборювали протягом довгих років у різних країнах світу. Якраз фемінізму — явищу малознаному та «страшному» для більшості суспільства — слід завдячувати таким прогресом.

Фемінізм — соціальна теорія та критика патріархату як несправедливого суспільного устрою, а також рух, що підвищив статус жінок у більшості суспільств. Фемінізм — це боротьба за рівні права та можливості жінок і чоловіків. Нічого радикального як для сучасності — XXI століття.

Найбільш знаним феміністичний, тобто жіночий, рух був у Європі та Північній Америці. Хоча він має свої особливості й серед не лише так званих розвинених країн (або «першого світу»), а й «другого» (до яких належать і пострадянські суспільства) та «третього» світів. Фемінізми бувають різні. Це не тільки ліберальна течія, а й соціалістична (або марксистська), психоаналітична, радикальна, сепаратистська. Є «чорний» фемінізм, латиноамериканський, екофемінізм, мусульманський, фемінізм «третього світу» тощо. Фемінізм розглядають, беручи до уваги різноманітні культурні контексти, економічні,

політичні й соціальні умови. Тому слід говорити радше про фемінізми в множині, а не про одне гомогенне явище.

Заведено виділяти так звані три хвилі фемінізму — етапи боротьби жінок за свої права. Зауважу, що фемінізм не лише для жінок і про жінок, він також зачіпає чоловіків і не відбувся би без участі чоловіків, особливо на початку боротьби. Окрім того, не всі ініціативи чи рухи за права називають себе феміністичними, хоча є такими за суттю. Не всі жінки, які борються за свої права, визнають себе феміністками: комусь це слово, яке не так давно (років 50 тому) почало активно вживатися, не дуже подобається. Особливо це притаманно країнам, які не пройшли всіх етапів боротьби жінок за свої права, де жіночий рух не інституціоналізувався, де права людей радше декларація.

Фемінізму не варто боятися, бо це про справедливість, гідність і правду, хоч би якою гіркою вона була.

Ідея та натхнення для цієї книжки

2017 року я опублікувала книжку «Гендер для всіх. Виклик стереотипам» (видавництво «Основи»). Мене приємно вразили відгуки на неї. І я подумала, що доцільно було б оформити в книжку-підручник, написану в науково-популярному стилі, інший матеріал, зокрема той, що стосується фемінізму. Важливо зазначити, що без фемінізму не було би поняття «гендер». Тому ця книжка змістовно важливіша за попередню. У ній буде чимало історії та фактів, які, маю надію, переможуть упереджене ставлення до фемінізму.

П'ять років поспіль я викладала на кафедрі соціології в Києво-Могилянській академії авторський вибірковий курс «Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух». Чи радше співвикладала, адже спочатку запросила до участі колегу з кафедри соціології Володимира Іщенка (який мав авторський курс

«Соціологія суспільних рухів»), а потім — дослідницю з гендерних питань Марію Маєрчик. Це був цікавий досвід вивчення фемінізму як розмаїтого явища, з різних теоретико-методологічних перспектив, у різних країнах.

Окрім того, 2014 року, як гостьова професорка в Німеччині за програмою академічних обмінів ДААД, я викладала англійською мовою в Європейському університеті Віадрина (Франкфурт-на-Одері) курс «Фемінізм у Східній Європі: між глобальним і локальним». Студентки і студенти в мене були не тільки зі Східної Європи, а й із Північної Америки, Австралії, Азії. Цей досвід розширив моє розуміння фемінізму як суспільного руху, що нині актуальний у всіх країнах світу.

Не менш захопливим було викладання спільно з колежанкою Тамарою Злобіною лекторію «Поверх фемінізму» для широкій цільовій аудиторії в рамках «Культурного проекту» влітку 2015 року. Цікавість до наших лекцій виявився чималою, запитань було багато, і це зайвий раз довело, що суспільний запит на інформацію про боротьбу за рівні права та можливості жінок і чоловіків зростає.

Було цікаво виступити з публічною лекцією «Феміністична критика гендерної нерівності на ринку праці» в «Єврокафе» в Мінську, взимку 2016 року, на запрошення Ірини Соломатіної. Окрім того, кілька разів я виступала з дуже загальними лекціями про фемінізм, зокрема в Україні — наприклад «Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух», — у 2014 році в межах арт-проекту «Война/ОНА. Осмысление войны с позиции женского» (Харків).

Окрім того, цю книжку написано на основі досвіду не лише викладання, а й навчання. З 1998 року, коли вступила до Києво-Могилянської академії, я намагаюся брати участь у феміністичних навчальних програмах. Передусім 2005 року я відвідала Феміністичну літню школу у Форосі, яку організовували

